

สมศักดิ์ วงศ์ปัญญาถาวร
วิวัฒน์ประภา รักเผ่าพันธ์
ศิริพร ศิริปัญญาวัฒน์

บทบาทสินเชื่อบนหนบทต่อการเจริญเติบโตของภาคเกษตรไทย: บททดสอบเชิงประจักษ์ของข้อมูล ระหว่างปี 2527-2539

1. บทนำ

ในช่วงศตวรรษที่ผ่านมาแม้ว่าการผลิตภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการขยายตัวอย่างรวดเร็ว แต่ภาคเกษตรยังเป็นภาคเศรษฐกิจที่สำคัญของไทย เนื่องจากเป็นฐานรายได้ของประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ โดยรองรับการจ้างงานเกือบ 2 ใน 3 ของการจ้างงานรวมในช่วงที่เศรษฐกิจไทยขยายตัวอย่างรวดเร็วจากแรงผลักดันของภาคการเงินซึ่งเงินให้สินเชื่อรวมขยายตัวในเกณฑ์สูงมากเป็นผลจากมีเงินทุนนำเข้ามาจากต่างประเทศเป็นจำนวนมากและส่งผลให้เศรษฐกิจชนบทพึ่งพาการเงินมากขึ้น บทบาทของเงินให้สินเชื่อในฐานะเป็นปัจจัยการผลิตในภาคการเกษตรจึงมีความสำคัญเพิ่มขึ้น ในอดีตเงินให้สินเชื่อที่ธนาคารพาณิชย์อำนวยความสะดวกการเกษตรมีปริมาณไม่มากเมื่อเทียบกับความสำคัญของภาคการเกษตร ทั้งนี้เนื่องจากภาคการเกษตรให้ผลตอบแทนต่ำและมีความเสี่ยงสูง ดังนั้นทางการจึงต้องดำเนินมาตรการเพื่อสนับสนุนให้สถาบันการเงินอำนวยความสะดวกสินเชื่อแก่ภาคการเกษตรอย่างเพียงพอในรูปของนโยบายสินเชื่อเกษตรและพัฒนาเป็นนโยบายสินเชื่อชนบทในระยะต่อมา อย่างไรก็ตาม ภาคการเกษตรยังต้องพึ่งพาสินเชื่อจากสถาบันการเงินนอกระบบซึ่งก็มีส่วนสำคัญในการสนับสนุนการผลิตเช่นเดียวกับสินเชื่อที่ได้รับจากสถาบันการเงิน

บทความนี้มีวัตถุประสงค์สำคัญสองประการคือ (1) เพื่อแสดงพัฒนาการของสินเชื่อและนโยบายสินเชื่อชนบทของประเทศไทย และ (2) เพื่อหาขนาดความสำคัญของสินเชื่อชนบทที่มีส่วนสนับสนุน (contribute) การเติบโตของผลผลิตภาคเกษตรไทยโดยใช้ข้อมูลระหว่างปี 2527-2539 ทั้งนี้จะนำผลที่ได้จากการประมาณการมาวิเคราะห์ที่มาของการเติบโตของภาคเกษตรไทยในปี 2540 ซึ่งเป็นที่ไทยประสบวิกฤตการณ์ทางการเงิน เพื่อดูผลกระทบของวิกฤตการณ์ทางการเงินที่มีต่อการผลิตภาคเกษตร

บทความนี้แบ่งออกเป็นสี่ตอนคือ ตอนที่หนึ่งเป็นบทนำ ตอนที่สองเป็นพัฒนาการของสินเชื่อชนบทและนโยบายสินเชื่อสู่ชนบทของไทยโดยสรุป ตอนที่สามเป็นการประมาณการสมการการผลิตภาคเกษตรเพื่อใช้วิเคราะห์แหล่งที่มาของการเจริญเติบโต (growth accounting framework) ของผลผลิตภาคเกษตรไทยและนำผลที่ได้มาประเมินผลกระทบของวิกฤตการณ์ทางการเงินที่มีต่อภาคเกษตรในปี 2540 และตอนที่สี่เป็นบทสรุป

2. สินเชื่อชนบทในประเทศไทย : ภาพรวมโดยสรุป

สินเชื่อชนบทเป็นการให้กู้ยืมเงินประเภทหนึ่ง จึงอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์พื้นฐานของการประเมินผลตอบแทนกับความเสี่ยง โดยทั่วไปผู้ให้กู้ต้องการผลตอบแทนที่สูงขึ้นหากการให้สินเชื่อดังกล่าวมีความเสี่ยงสูง และยิ่งความเสี่ยงมีเพิ่มขึ้นเท่าใดผู้ให้กู้ก็ยิ่งต้องการผลตอบแทนที่สูงขึ้นตามไปด้วย สำหรับภาค

การเกษตรเป็นที่รับรู้ว่ามีความเสี่ยงสูง สถาบันการเงินจึงโน้มเอียงให้สินเชื่อแก่ภาคธุรกิจอื่นๆ ที่มีความเสี่ยงน้อยกว่า ทำให้ภาคเกษตรมีข้อจำกัดในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนจากสถาบันการเงินในระบบเพื่อใช้เป็นเงินทุนหมุนเวียนและเพื่อการลงทุน เกษตรกรจึงจำเป็นต้องพึ่งพาแหล่งเงินทุนจากสถาบันการเงินนอกระบบเพื่อรักษาระดับการผลิตไว้มีผลทำให้ภาคเกษตรพึ่งพาสินเชื่อจากสถาบันการเงินทั้งในและนอกระบบ

การให้กู้ยืมในระบบกระทำผ่านสถาบันการเงินเอกชนและสถาบันการเงินเฉพาะกิจของรัฐ โดยอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์และข้อบังคับของทางการทั้งด้านการกำหนดราคา (ดอกเบี้ย) และปริมาณเงินให้สินเชื่อ สถาบันการเงินที่มีบทบาทสำคัญในการอำนวยสินเชื่อชนบท ได้แก่ ธนาคารพาณิชย์และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ตามลำดับ ส่วนสถาบันการเงินอื่นๆ มีบทบาทรองลงมา ได้แก่ ธนาคารออมสิน บริษัทเงินทุนอุตสาหกรรมขนาดย่อม ธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าแห่งประเทศไทย บริษัทเงินทุน บริษัทเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย สหกรณ์การเกษตรและสหกรณ์ออมทรัพย์

ส่วนการให้กู้ยืมนอกระบบหรือตลาดสินเชื่อระบบดำเนินการโดยมิได้อยู่ภายใต้กฎระเบียบและการกำกับดูแลจากหน่วยงานของรัฐ การให้กู้ยืมมีหลายประเภทและผู้ให้กู้จะเรียกเก็บดอกเบี้ยในอัตราที่ค่อนข้างสูงเพื่อชดเชยความเสี่ยง อย่างไรก็ตาม การวิเคราะห์ในบทความนี้จะพิจารณาเฉพาะสินเชื่อในระบบเท่านั้น เนื่องจากข้อมูลของสินเชื่อระบบไม่สมบูรณ์เพียงพอ

ตารางที่ 1 แสดงถึงสินเชื่อชนบทที่ให้แก่ภาคเกษตรระหว่างปี 2527-2539 ซึ่งประกอบด้วยสินเชื่อสู่ชนบทของธนาคารพาณิชย์ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และสินเชื่อที่บริษัทเงินทุนให้แก่ภาคเกษตร จากข้อมูลในตารางที่ 1 แสดงให้เห็นแนวโน้มที่สำคัญสองประการคือ **ประการแรก** สินเชื่อสู่ชนบทเพิ่มขึ้นประมาณหกเท่าตัวในช่วงปี 2527-2539 หรือเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 18.0 ต่อปี สูงกว่าการขยายตัวของสินเชื่อรวม ทั้งนี้เป็นผลจากการขยายนิยามของสินเชื่อสู่ชนบทให้กว้างขวางครอบคลุมถึงสินเชื่อที่ให้แก่อุตสาหกรรมในชนบท การพัฒนาสาธารณูปโภคและโครงสร้างพื้นฐานในชนบท ตลอดจนสินเชื่อส่วนบุคคลที่ให้แก่ผู้เดินทางไปทำงานต่างประเทศ เป็นต้น **ประการที่สอง** สัดส่วนของสินเชื่อสู่ชนบทต่อผลผลิตภาคเกษตรเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจากร้อยละ 43.5 ในปี 2527 เป็นร้อยละ 200.9 ในปี 2539 ในขณะที่การผลิตภาคเกษตรลดความสำคัญลงเมื่อเทียบกับผลิตภัณฑ์ในประเทศ สะท้อนให้เห็นว่าในช่วงทศวรรษ 1980 เศรษฐกิจชนบทพึ่งพาการเงินมากขึ้นและใช้สินเชื่อในการผลิตสูงขึ้นมากเมื่อเทียบกับผลผลิตภาคการเกษตร

สินเชื่อชนบทเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะช่วงหลังจากปี 2532 ทั้งนี้เป็นผลจากสาเหตุสามประการคือ **ประการแรก** เงินให้สินเชื่อของธนาคารพาณิชย์ขยายตัวในอัตราที่สูงมากจากการหลั่งไหลของเงินทุนจากต่างประเทศคือ เฉลี่ย 14 พันล้านดอลลาร์ สรอ. ต่อปี ระหว่างช่วงปี 2533-2539 ซึ่งส่งผลต่อเนื่องให้สินเชื่อธนาคารพาณิชย์ (real term) ขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ 16.3 ต่อปี ส่วนหนึ่งของสินเชื่อขยายสู่ธุรกิจการเกษตรและธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรหรือเศรษฐกิจในชนบท ทั้งนี้เนื่องจากภาคการผลิตอื่นๆ ซึ่งมีโอกาสได้สินเชื่อดีกว่า เช่น ภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการก็ได้รับสินเชื่อค่อนข้างเต็มที่ **ประการที่สอง** การผ่อนคลายนิยามของสินเชื่อเกษตรไม่เพียงเฉพาะสินเชื่อที่ไปสู่การผลิตในภาคเกษตรเท่านั้น แต่ให้นับรวมถึงสินเชื่อที่ไปสนับสนุนกิจกรรมอื่นๆ ในภาคเกษตร หรือในชนบทด้วย และ **ประการที่สาม** คือ บทบาทของภาครัฐบาลที่สนับสนุนสินเชื่อสู่ชนบทอย่างต่อเนื่องและสอดคล้องกับการขยายตัวของสินเชื่อรวม ในกรณี

ของประเทศไทยกลไกหลักคือการดำเนินมาตรการของทางการที่ผลักดันให้ธนาคารพาณิชย์ขยายสินเชื่อสู่ภาคเกษตรโดยกำหนดการให้สินเชื่อชนบทเป็นสัดส่วนกับเงินฝาก

เหตุผลที่รัฐบาลเข้าแทรกแซงตลาดสินเชื่อในชนบท

ภาคเกษตรเป็นภาคที่มีความเสี่ยงในเชิงเศรษฐกิจสูงเมื่อเทียบกับภาคเศรษฐกิจอื่นๆ จากปัจจัยสำคัญ 2 ประการ คือ (1) ผลผลิตภาคเกษตรมีความไม่แน่นอนส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับสภาพดินฟ้าอากาศ (2) ตลาดสินค้าเกษตรขึ้นอยู่กับการแข่งขันและการกีดกันทางการค้าระหว่างประเทศ ทำให้รายได้ที่เกษตรกรได้รับไม่แน่นอน สถาบันการเงินจึงไม่กระตือรือร้นให้สินเชื่อแก่ภาคนี้มากนัก ผลจากการขาดแคลนสินเชื่อของภาคเกษตรส่งผลให้การผลิตภาคเกษตรขยายตัวอย่างล่าช้าและขาดแรงจูงใจในการขยายผลผลิตหรือปรับใช้เทคโนโลยีใหม่ เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่ขาดเงินทุนที่จะนำไปปรับปรุงหรือเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตเป็นผลให้ความเจริญเติบโตระหว่างภาคการผลิตต่างๆ ไม่สมดุลกันมากขึ้น ซึ่งมีผลต่อเนื่องไปถึงปัญหาการกระจายรายได้ของกลุ่มต่างๆ ในประเทศจากการที่ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรโดยส่วนรวมต้อยกว่ากลุ่มคนในภาคเศรษฐกิจอื่นๆ มากและทำให้ภาคเกษตรไม่สามารถดูดซับแรงงานในชนบทได้มากเท่าที่ควร จึงมีการอพยพแรงงานสู่เมืองมากขึ้น

ประเทศกำลังพัฒนาต่างๆ รวมทั้งประเทศไทยตระหนักว่าการผลิตและรายได้ภาคเกษตรก่อให้เกิดผลตอบแทนทางสังคม (social benefit) สูง และหากทางการไม่เข้าแทรกแซง พัฒนาการในภาคเกษตรด้วยตนเองจะมีน้อยหรือเป็นไปอย่างเชื่องช้ามาก รัฐบาลในหลายๆ ประเทศจึงได้มีการดำเนินมาตรการที่สำคัญหลายๆ อย่าง เพื่อพยายามลดความแตกต่างและ/หรือให้เกิดความสมดุลในระหว่างภาคเศรษฐกิจต่างๆ มากขึ้น โดยการแทรกแซงตลาดสินเชื่อในชนบทในรูปของการส่งเสริมการอำนวยสินเชื่อสู่พื้นที่ชนบทเพื่อให้เกษตรกรสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางการเงินของประเทศได้มากขึ้น เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรโดยทั่วไปให้สูงขึ้น มาตรการที่ทางการในหลายประเทศให้ความช่วยเหลือภาคเกษตรสรุปได้ 4 วิธีคือ

1. การกำหนดเป้าหมายขั้นต่ำให้ธนาคารพาณิชย์ปล่อยสินเชื่อเพื่อการเกษตร มาตรการนี้ได้มีการนำมาปฏิบัติในประเทศต่างๆ เช่น ประเทศอินเดีย ปากีสถาน เนปาล มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ ในจีเรีย และไทย
2. การจัดระบบหรือองค์กรเพื่ออำนวยสินเชื่อสู่ชนบท อาทิ ตั้งธนาคารเพื่อการเกษตร สถาบันประกันสินเชื่อ คณะกรรมการกำหนดนโยบายหรือคณะที่ปรึกษา
3. การให้กู้ยืม ซึ่งมักได้แก่ การให้กู้ยืมในอัตราดอกเบี้ยต่ำจากธนาคารกลาง
4. กำหนดเพดานอัตราดอกเบี้ยเงินกู้สินเชื่อภาคเกษตร

แหล่งเงินทุนของสินเชื่อที่เข้าสู่ภาคเกษตร : กรณีประเทศไทย

การดำเนินนโยบายสินเชื่อเพื่อการเกษตรเริ่มในปี 2518 และได้เปลี่ยนแปลงเป็นนโยบายสินเชื่อสู่ชนบทในปี 2530 ผลการดำเนินนโยบายนี้เป็นช่องทางให้สินเชื่อกระจายไปสู่ภาคเกษตรโดยตรงและมีจำนวน

เพิ่มขึ้นเป็นลำดับ ทั้งนี้สัดส่วนระหว่างสินเชื่อชนบทต่อผลิตภัณฑ์ภาคเกษตรของประเทศเพิ่มสูงขึ้นเป็นลำดับ คือ จากร้อยละ 43.5-49.2 ในช่วงปี 2527-2539 และเป็นร้อยละ 64.3 และร้อยละ 200.9 เมื่อปี 2530 และปี 2539 ตามลำดับ สัดส่วนที่สูงขึ้นมากส่วนหนึ่งเป็นผลจากธนาคารแห่งประเทศไทยได้มีการทบทวนเป้าหมาย และนโยบายการให้สินเชื่อการเกษตรตั้งแต่ปี 2530 โดยให้ธนาคารพาณิชย์มีบทบาทร่วมในการพัฒนา เศรษฐกิจท้องถิ่นในส่วนอื่นด้วย เช่น การให้สินเชื่อแก่อุตสาหกรรมขนาดย่อมและอุตสาหกรรมในครัวเรือน ทั้งนี้ธนาคารพาณิชย์ได้สามารถสนองตอบนโยบายด้วยดีก็อาจจะได้รับการจัดสรรรางวัลในรูปแบบต่างๆ ตาม ระดับการให้ความร่วมมือของแต่ละธนาคาร เพื่อเป็นแรงจูงใจให้ธนาคารพาณิชย์ปล่อยสินเชื่อแก่เกษตรกร และอุตสาหกรรมขนาดย่อมในส่วนภูมิภาคมากขึ้นอีกทางหนึ่งด้วย อีกปัจจัยหนึ่งที่มีส่วนทำให้สัดส่วนสินเชื่อ ชนบทต่อผลิตภัณฑ์ภาคเกษตรสูงขึ้น เป็นผลจากในช่วงเวลาดังกล่าวสัดส่วนหรือความสำคัญของผลิตภัณฑ์ ภาคเกษตรมีแนวโน้มลดลงเมื่อเทียบกับผลิตภัณฑ์ในประเทศ (GDP)

ถ้าพิจารณาเฉพาะสถาบันการเงินที่มีบทบาทในการให้กู้ยืมแก่ภาคเกษตร คือ ธนาคารพาณิชย์ บริษัทเงินทุน และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) พบว่าบทบาทของธนาคารพาณิชย์ เพิ่มขึ้นเป็นลำดับ ในขณะที่ ธ.ก.ส. ซึ่งเป็นสถาบันการเงินเฉพาะกิจที่มีหน้าที่อำนวยความสะดวกให้แก่เกษตรกรโดยตรงกลับมีบทบาทลดต่ำลง สำหรับบริษัทเงินทุนนั้นแม้จะมีอัตราการให้สินเชื่อประเภทนี้เพิ่มขึ้นในอัตรา สูง แต่เป็นจำนวนกู้ยืมไม่มากนักและผลจากนโยบายดังกล่าวทำให้ธนาคารพาณิชย์มีการปรับตัวเพื่อ สนองตอบนโยบายของทางการด้วยการให้สินเชื่อแก่กลุ่มเป้าหมายต่างๆ เพิ่มขึ้น รวมทั้งหาทางลดความเสี่ยง ในการปล่อยกู้ด้วยวิธีต่างๆ กัน เช่น การฝึกอบรมพนักงานสินเชื่อเพื่อการเกษตรและการให้สินเชื่อการเกษตร ในรูปโครงการมากขึ้น เป็นต้น

3. บทบาทสินเชื่อชนบทที่มีต่อการเติบโตภาคเกษตรไทย

การที่สินเชื่อเข้าสู่ภาคชนบทเพิ่มขึ้นมากเป็นลำดับมา คำถามสำคัญคือ สินเชื่อชนบทมีความสำคัญ กับการผลิตภาคเกษตรเพียงใด (as a source of agriculture growth) เพื่อตอบคำถามดังกล่าว บทความนี้ได้ ตรวจสอบบทบาทของสินเชื่อชนบทว่ามีส่วนสนับสนุน (contribute) การเติบโตของผลผลิตภาคเกษตรไทย เพียงใด โดยใช้ข้อมูลระหว่างปี 2527-2539 และใช้วิธีการวิเคราะห์แหล่งที่มาของการเจริญเติบโต (growth accounting framework) ด้วยการประมาณฟังก์ชันการผลิตที่อยู่ในรูปของ Cobb-Douglas ดังนี้

$$Y = AC^{b_1} L^{b_2} R^{b_3} e^{u_1} \quad (1)$$

$$Y = AC^{b_1} L^{b_2} R^{b_3} I^{b_4} e^{u_2} \quad (2)$$

$$\text{จาก (1) } \ln Y = \ln A + b_1 \ln C + b_2 \ln L + b_3 \ln R + u_1 \quad (3)$$

$$\text{จาก (2) } \ln Y = \ln A + b_1 \ln C + b_2 \ln L + b_3 \ln R + b_4 \ln I + u_2 \quad (4)$$

โดยที่ Y หมายถึง ผลิตภัณฑ์ภาคเกษตร ราคาคงที่ ณ ปี 2531 (พันล้านบาท)

C หมายถึง เงินให้สินเชื่อสู่ชนบท ราคาคงที่ ณ ปี 2531 (พันล้านบาท)

L หมายถึง แรงงานภาคเกษตร (ล้านคน)

R หมายถึง ปริมาณน้ำฝน (มิลลิเมตร)

หมายถึง พื้นที่ในเขตชลประทาน (ไร่)

u_1, u_2 หมายถึง ตัวคลาดเคลื่อน ซึ่งมีการกระจายแบบปกติ ที่มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0 และค่าความแปรปรวนเท่ากับ s^2

จากสมการที่ (3) และ (4) ผลผลิตภาคเกษตรถูกกำหนดโดย 4 ปัจจัยพื้นฐาน คือ ที่ดิน แรงงาน สภาพอากาศและเงินให้สินเชื่อ การประมาณสมการที่ (3) และ (4) ใช้วิธีการ Ordinary Least Squares : OLS ทั้งสองสมการถูกประมาณโดยมีและไม่มีพื้นที่ชลประทานเป็นปัจจัยการผลิต สัมประสิทธิ์ที่ได้จากการประมาณการแสดงความสัมพันธ์ทางสถิติระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตามสอดคล้องกับทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ และแสดงผลการประมาณค่าความยืดหยุ่นในตารางที่ 2 ซึ่งพบว่า การเพิ่มขึ้นของสินเชื่อชนบทร้อยละ 1 ทำให้ผลผลิตภาคเกษตรขยายตัวประมาณร้อยละ 0.107-0.152 และการจ้างแรงงานภาคเกษตรและปริมาณน้ำฝนที่เพิ่มขึ้นร้อยละ 1 ก็เป็นผลให้ผลผลิตภาคเกษตรเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.60-0.72 และร้อยละ 0.12-0.16 ตามลำดับ ขณะเดียวกัน ผลผลิตภาคเกษตรยังตอบสนองการเพิ่มขึ้นของพื้นที่ชลประทานซึ่งถือเป็นตัวแทนการลงทุนของภาครัฐบาล โดยค่าความยืดหยุ่นที่ประมาณการได้เท่ากับ 0.462

ที่มาของการเจริญเติบโตของผลผลิตภาคเกษตรไทย

นำค่าความยืดหยุ่นที่แสดงในตารางที่ 2 มากระจาย (decompose) เพื่อหาว่าการเจริญเติบโตของผลผลิตภาคเกษตรไทยในช่วงที่ทำการศึกษาดังกล่าวเกิดจากปัจจัยการผลิตต่างๆ เท่าใด โดยใช้วิธีการวิเคราะห์การหาที่มาของการเจริญเติบโต (growth accounting framework) ซึ่งแสดงผลในตารางที่ 3 จากผลการคำนวณพบว่าปัจจัยที่มีผลกระทบต่อเติบโตของผลผลิตเกษตรไทยมากที่สุดคือ เงินให้สินเชื่อชนบท รองลงมาได้แก่ พื้นที่ชลประทาน แรงงานภาคเกษตร และปริมาณน้ำฝน ตามลำดับ

จากผลการคำนวณพบว่าผลผลิตภาคเกษตรเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 3.56 ต่อปี ระหว่างช่วงปี 2527-2539 โดยกว่าครึ่งหนึ่งคือระหว่างร้อยละ 54-77 ของการเติบโตมาจากปัจจัยของสินเชื่อชนบท สำหรับแรงงานภาคเกษตรมีบทบาทรองลงมาคือ ระหว่างร้อยละ 12-14 ขณะที่พื้นที่ชลประทานมีบทบาทประมาณร้อยละ 28 ส่วนบทบาทของปัจจัยอื่นๆ นั้น ปรากฏว่ามีผลน้อยมาก

การมีนัยสำคัญของการขยายพื้นที่ชลประทานในฐานะเป็นที่มาของการเจริญเติบโตของผลผลิตเกษตรไทย ทำให้ผลการประมาณการของสมการที่ (4) น่าจะมีความเหมาะสมในการตีความมากกว่าสมการที่ (3) อย่างไรก็ตาม ผลการคำนวณพบประเด็นที่คาดไม่ถึงว่าสินเชื่อชนบทกลับมีบทบาทสำคัญที่สุดในการมีส่วนสร้างการเจริญเติบโตของผลผลิตเกษตร (as a contribution to growth) ทั้งนี้สามารถอธิบายด้วยเหตุผล 2 ประการคือ (1) นิยามสินเชื่อชนบทในบทความนี้ได้ครอบคลุมถึงสินเชื่อในชนบท ซึ่งบางส่วนมิใช่สินเชื่อเกษตรซึ่งทำให้ดูเหมือนว่าภาคเกษตรใช้สินเชื่อมากกว่าความเป็นจริง (2) การขาดตัวแปรสำคัญคือ การสะสมทุน (capital stock) ของภาคเกษตรในฐานะที่เป็นปัจจัยการผลิต จึงอาจทำให้บทบาทของสินเชื่อชนบท

สูงเกินความเป็นจริง สำหรับสาเหตุที่ไม่ได้นำการสะสมทุนของภาคเกษตรมารวมไว้ในงานศึกษานี้ก็เนื่องจากยังขาดข้อมูลที่เชื่อถือได้

ผลของวิกฤตการณ์ทางการเงินต่อการเจริญเติบโตของภาคเกษตร

ผลกระทบของวิกฤตการณ์ทางการเงินที่ดำเนินอยู่ถูกส่งผ่านไปยังภาคการเกษตรได้ 2 ทาง คือ ทางด้านปริมาณและราคา สำหรับทางด้านราคาจะปรับตัวผ่านอัตราแลกเปลี่ยน ซึ่งเป็นผลดีต่อภาคการเกษตร เนื่องจากราคาสินค้าเกษตรภายในประเทศสูงขึ้นจากค่าเงินบาทที่อ่อนตัวลงเมื่อเทียบกับสกุลเงินสำคัญของต่างประเทศ ส่วนทางด้านปริมาณหรือการผลิตได้รับผลกระทบจากปัญหาสภาพคล่องของระบบธนาคารพาณิชย์และการให้สินเชื่อสู่ชนบทที่ชะลอลง

ในปี 2540 ซึ่งเป็นปีที่เกิดวิกฤตการณ์ทางการเงินนั้น สินเชื่อชนบทเพิ่มขึ้นเพียงร้อยละ 5.4 เทียบกับอัตราเพิ่มเฉลี่ยร้อยละ 18.0 ต่อปี ระหว่างปี 2527-2539 และจากการใช้สมการที่ 4 มาคำนวณ พบว่าในปี 2540 ความสำคัญของสินเชื่อชนบทในฐานะเป็นที่มาของการเติบโตของผลผลิตภาคเกษตรลดลงเหลือประมาณร้อยละ 34 เทียบกับเฉลี่ยร้อยละ 54 ระหว่างปี 2527-2539 โดยมีสาเหตุสำคัญจากการชะลอตัวของสินเชื่อชนบทตามการชะลอตัวของสินเชื่อรวมทั้งระบบสะท้อนให้เห็นว่าการผลิตภาคเกษตรในปี 2540 ก็ได้รับผลกระทบจากวิกฤตการณ์ทางการเงิน

4. สรุป

ภาคเกษตรเป็นภาคการผลิตที่สำคัญของประเทศ เป็นแหล่งที่ก่อให้เกิดรายได้ประชาชาติที่สำคัญและประชากรเกือบ 2 ใน 3 ของประเทศ อาศัยเป็นที่ดำรงชีพ แต่ภาคเกษตรเป็นภาคที่มีความเสี่ยงหรือความไม่แน่นอนในเชิงเศรษฐกิจสูงกว่าภาคเศรษฐกิจอื่น ๆ สถาบันการเงินจึงไม่กระตือรือร้นให้สินเชื่อแก่ภาคนี้มากนักทำให้เกษตรกรขาดเงินทุนในการขยายการผลิตหรือปรับใช้เทคโนโลยีใหม่ ทำให้ความเจริญเติบโตระหว่างภาคการเกษตรกับภาคการผลิตอื่น ๆ แตกต่างกันมากขึ้น

ที่ผ่านมารัฐบาลได้ดำเนินมาตรการที่สำคัญหลายอย่างเพื่อช่วยเหลือการผลิตภาคการเกษตรรูปแบบหนึ่งคือการดำเนินนโยบายสินเชื่อเกษตรและพัฒนาเป็นสินเชื่อชนบท โดยให้มีการจัดสรรทรัพยากรทางการเงินผ่านสถาบันการเงินในประเทศสู่ภาคเกษตรมากขึ้น ซึ่งมีผลทำให้ภาคการเกษตรพึ่งพาสินเชื่อจากสถาบันการเงินนอกระบบน้อยลง ต้นทุนการกู้ยืมในภาคเกษตรลดลงค่อนข้างมากและมีผลให้การผลิตภาคเกษตรขยายตัวขึ้น

ในช่วงที่เศรษฐกิจขยายตัวอย่างรวดเร็ว เงินให้สินเชื่อสู่ชนบทขยายตัวในเกณฑ์สูงตามการขยายตัวของเงินให้สินเชื่อของระบบธนาคารพาณิชย์ซึ่งเป็นผลจากมีเงินทุนนำเข้ามาจากต่างประเทศเป็นจำนวนมากในช่วงเวลาดังกล่าว สัดส่วนสินเชื่อสู่ชนบทต่อผลผลิตภาคเกษตรเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 43.5 เมื่อปี 2527 เป็นกว่าร้อยละ 200 ในปี 2539 สะท้อนให้เห็นว่าเศรษฐกิจชนบทพึ่งพาการเงิน (monetization) เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและบทบาทของสินเชื่อในฐานะที่เป็นปัจจัยการผลิตในภาคเกษตรมีความสำคัญขึ้น

จากการทดสอบในเชิงปริมาณโดยใช้แบบจำลองการผลิตแบบ Cobb-Douglas ในช่วงปี 2527-2539 พบว่าการเติบโตของการผลิตภาคเกษตรขึ้นกับ 4 ปัจจัย คือ สินเชื่อสู่ชนบท แรงงานภาคเกษตร ปริมาณน้ำฝน และพื้นที่ชลประทาน สินเชื่อสู่ชนบทมีบทบาทสำคัญที่สุดในกระบวนการผลิตภาคเกษตรไทย โดยมีส่วนในการสร้างความเจริญเติบโตให้กับผลผลิตภาคเกษตรเฉลี่ยร้อยละ 54-77 ในช่วงที่ศึกษา อย่างไรก็ตาม การขาดตัวแปรสำคัญคือการสะสมทุน (capital stock) ของภาคเกษตรและนิยามของสินเชื่อชนบทที่ครอบคลุมถึงสินเชื่อที่ไปสนับสนุนกิจกรรมอื่นๆ ในภาคเกษตรหรือในชนบทด้วย ทำให้ความสำคัญของสินเชื่อที่มีต่อการผลิตภาคเกษตรในงานศึกษานี้อาจสูงกว่าที่ควรจะเป็น (overstate) อย่างไรก็ดี เมื่อพิจารณาถึงผลกระทบทางวิกฤตการณ์ทางการเงินก็พบว่า การผลิตภาคเกษตรในปี 2540 ก็ได้รับผลกระทบจากวิกฤตการณ์ทางการเงินจากการชะลอตัวของเงินให้สินเชื่อสู่ชนบท

ตารางที่ 1 ผลิตภัณฑ์ในประเทศ1/ และสินเชื่อส่วนบุคคล2/

(หน่วย: พันล้านบาทหรือตามที่ได้ระบุไว้)

	2527	2528	2529	2530	2531	2532	2533
ผลิตภัณฑ์ในประเทศ (GDP)	1138.4	1191.3	1257.2	1376.8	1559.8	1750.0	1945.4
GDP ภาคเกษตร	217.5	227.3	228.2	228.3	252.3	276.6	263.6
GDP นอกภาคเกษตร	920.8	963.9	1029.0	1148.5	1307.5	1473.4	1681.8
GDP ภาคอุตสาหกรรม	271.9	268.1	294.5	341.8	403.0	467.6	540.9
สินเชื่อส่วนบุคคล	94.6	110.9	112.2	146.8	160.0	206.8	256.9
สินเชื่อส่วนบุคคล/ GDP ภาคเกษตร (%)	43.5	48.8	49.2	64.3	63.4	74.8	97.4
GDP ภาคเกษตร/GDP (%)	19.1	19.1	18.2	16.6	16.2	15.8	13.6
GDP Deflator	79.8	73.5	77.8	89.6	100.0	101.2	103.5

	2534	2535	2536	2537	2538	2539p
ผลิตภัณฑ์ในประเทศ (GDP)	2111.9	2282.6	2473.9	2695.1	2933.2	3095.0
GDP ภาคเกษตร	282.7	296.3	292.3	307.9	315.6	327.7
GDP นอกภาคเกษตร	1829.1	1986.3	2181.6	2387.2	2617.6	2767.4
GDP ภาคอุตสาหกรรม	604.3	672.6	747.9	817.7	909.3	972.4
สินเชื่อส่วนบุคคล	310.8	384.6	504.7	537.0	596.0	658.3
สินเชื่อส่วนบุคคล/ GDP ภาคเกษตร (%)	109.9	129.8	172.7	174.4	188.9	200.9
GDP ภาคเกษตร/GDP (%)	13.4	13.0	11.8	11.4	10.8	10.6
GDP Deflator	112.2	117.5	112.9	126.7	147.1	154.8

หมายเหตุ : 1/ ราคาครั้งที่ ณ ปี 2531

2/ ประกอบด้วยสินเชื่อส่วนบุคคลของธนาคารพาณิชย์ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และสินเชื่อเกษตรของบริษัทเงินทุน

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และธนาคารแห่งประเทศไทย

ตารางที่ 2 ผลการประมาณฟังก์ชันการผลิต Cobb-Douglas

สมการที่	Elasticity with respect to				R2
	สินเชื่อบุคคล	แรงงานเกษตร	ปริมาณน้ำฝน	พื้นที่ชลประทาน	
(3)	0.152 (-5.127)	0.724 (-1.673)	0.159 (-1.116)	-	0.959
(4)	0.107 (-1.258)	0.6 (-1.196)	0.117 (-0.705)	0.462 (-0.561)	0.961

หมายเหตุ : ตัวเลขในวงเล็บแสดงถึงค่า t-statistic

ตารางที่ 3 Contributions to Agricultural Growth (2527-2539, 2540)

ชื่อตัวแปร	ค่าเฉลี่ยในช่วงปี 2527-2539		2540
	สมการที่ 3	สมการที่ 4	สมการที่ 4
อัตราการเติบโตของ GDP ภาคเกษตร	3.56 (-1.00)	3.56 (-1.00)	1.7 (-1.00)
สินเชื่อบุคคล	2.73 (-0.77)	1.92 (-0.54)	0.58 (-0.34)
แรงงานภาคเกษตร	0.51 (-0.14)	0.42 (-0.12)	0.47 (-0.28)
ปริมาณน้ำฝน	0.27 (-0.08)	0.2 (-0.05)	-2.15 (-0.56)
พื้นที่ชลประทาน	- (-)	0.99 (-0.28)	0.59 (-0.34)
ปัจจัยอื่นซึ่งรวมถึง Productivity Chan	0.05 (-0.01)	0.03 (-0.01)	2.21 (-1.30)

หมายเหตุ : ตัวเลขในวงเล็บแสดงถึง percentage ratio of contribution

เอกสารอ้างอิง

ธนาคารแห่งประเทศไทย, ฝ่ายตรวจสอบและวิเคราะห์ธนาคารพาณิชย์, (2536), "สินเชื่อสู่ชนบท".

อัมมาร สยามวาลา และคณะ, (2534), "สินเชื่อในชนบทประเทศไทย", Research Monograph No. 4 สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.

ธนาคารแห่งประเทศไทย, ฝ่ายกำกับและตรวจสอบธนาคารพาณิชย์, (2533), "พัฒนาการของนโยบายสินเชื่อสู่ชนบทของธนาคารแห่งประเทศไทย".

_____, ฝ่ายกำกับและตรวจสอบธนาคารพาณิชย์, (2529), "การให้สินเชื่อเพื่อการเกษตรในประเทศไทย : ปัญหา อุปสรรค และแนวทางแก้ไข", บทความเสนอในการประชุมวิชาการประจำปี 2529 ของสมาคมเศรษฐศาสตร์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

Bandid Nijathaworn, Somsak Wongpanyathaworn, Rawisprapa Ruckphaopunt, Siriporn Siripanyawat, Roles of Rural Credit in Thai Agricultural Growth: An Empirical Examination of the Data from 1984-1996. Paper prepared for a training course on "Microfinance : Principles, Issues and Planning", organized by Institute of University of Hohenheim, Germany and Faculty of Agriculture, Chiang Mai University, Thailand, March 17-19, 1999.

Bank of Thailand, Department of Economic Research, (1984-1996), Annual Economic Report.

Ministry of Agriculture and Co-Operatives, Office of Agricultural Economics, (1988, 1992, 1996), Agricultural Statistics of Thailand Crop Year.

Mirer, Thad W., (1995), Economic Statistics and Econometrics. 3rd edition, New Jersey: Prentice Hall.

Pindyck, Robert S., Daniel L. Rubinfeld, (1991), Econometric Models and Economic Forecasts. 3rd edition, Singapore: McGraw-Hill.